

Nordboforskningen i Grønland. Resultater og Fremtidsopgaver.

Geografisk Tidsskrift, Bind 46 (1943)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0046-PDF/gto_0046_69672.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=69672>

pdf genereret den : 22/5-2008

Nordboforskningen i Grønland.

Resultater og Fremtidsopgaver.

Af Christen Leif Vebæk.

For 16 Aar siden skrev Lederen af de nordboarkæologiske Undersøgelser i Grønland, Dr. Poul Nørlund, i *Geografisk Tidsskrift* en Artikel, betitlet „Nordbo problemer i Grønland“ (Nørlund 1928). I dette Arbejde opsummerede Poul Nørlund de Resultater, man da var naaet til indenfor Udforskningen af Grønlands gamle Nordbo-bygder, og klargjorde samtidig for de ikke faa Problemer, der paa det Tidspunkt endnu var aabne indenfor Nordboforskningen, idet der herved opstilledes en Slags Program for Undersøgelserne de nærmest efterfølgende Aar. Da der nu paa Grund af Krigen er indtraadt en midlertidig Standsning af Undersøgelserne i Marken — en Pause, der forhaabentlig ikke skal vare ret meget længere — vil det sikkert være paa sin Plads her at give en Oversigt over, hvad der saa er naaet fra 1928 til nu, nærmere bestemt i Tiden 1930 til 1939, idet der samtidig — som i Poul Nørlunds Arbejde fra 1928 — i Form af et Arbejdsprogram gives en Fremstilling af de Nordbo-problemer, der enten stadig er uløste, eller som er opkommet i de mellemliggende Aar.

I.

Det faste Grundlag for Nordboforskningen er de topografiske Undersøgelser. Paa dette Omraade blev der allerede i 80erne og 90erne i forrige Aarhundrede gjort et glimrende Pionerarbejde af Gustav Holm og Daniel Bruun (Holm 1883, Bruun 1896 og 1918). Til disse to Mænds Arbejde i Marken kom Finnur Jónssons Studier over de islandske og norske skriftlige Kilder, hvorved det i det store og hele lykkedes at identificere de vigtigste Lokalteter i Nordbo-bygderne med de gamle islandske Navne (Jónsson 1899). Alle senere Undersøgelser har hvilet paa Holms, Bruuns og Jónssons Arbejder. Finnur Jónsson fortsatte selv sin „Grønlands gamle Topografi efter Kilderne“ med en kritisk Udgave af det meget vigtige topografiske

Kildeskrift, der er forfattet af Ivar Baardssøn, en af Nordboygernes egne Beboere, som i 2den Halvdel af 14. Aarh. levede som Forvalter paa Bispegaarden i Gardar (Jónsson 1930, (1)). I denne Afhandling støttede Finnur Jónsson sig meget paa de arkæologiske Undersøgelser, der var foretaget i de mellemliggende Aar, og det lykkedes ham herved dels at underbygge, dels at korrigere de Resultater, han tidligere var kommet til.

De Ekspeditioner, der i Aarene 1930—39 udsendtes til Grønland for at foretage nordboarkæologiske Undersøgelser — ialt ikke mindre end 8 — har alle fortsat Holms og Bruuns topografiske Terrænarbejde. Ved indgaaende Undersøgelser i forskellige Omraader er der fundet et betydeligt Antal Ruiner, der tidligere enten var helt ukendte, eller som kun var kendt gennem Grønlændernes Beretninger. Kun de vigtigste af disse nyfundne Ruiner kan finde Omtale her.

I Østerbygden er der fundet Ruiner af 3 Kirker og et Nonnekloster med Kirke, nemlig 2 smaa Kirker ved Kordlertoq i Tunugdliarfikfjorden, Nordboernes Eriksfjord, og 1 nær Narsak, medens det fundne Kloster ligger paa Unartoq, ved Nanortalik (Nørlund og Stenberger 1934, p. 5 og p. 7 f.f.). Den ene af disse 2 Kirker ved Kordlertoq, 5—6 km længere inde i Fjorden end Erik den Rødes Gaard, Brattahlid, maa sikkert være Solarfjöll, medens Kirken ved Narsak utvivlsomt er Dýrnes. I Vesterbygden er 1930 fundet en Kirke ved Qasinguaq i Pisigsarfik, sikkert identisk med Kirken i Nordboernes Anda-Fjord.

Ved disse Opdagelser er man kommet et langt Stykke Vej frem i Identificeringen af de middelalderlige grønlandske Kirker. Kirkelisten i Flatøbogen nævner 12 Kirker og 2 Klostre i Østerbygden, samtlige Kilder 4 Kirker i Vesterbygden. I Østerbygden kendes nu 9 Kirker, hvoraf de 7 med Sikkerhed maa siges at svare til de 7 af Kirkelistens. Hertil kommer Dýrnes Kirke, der kun kendes fra Ivar Baardssøn, medens den ene af Kirkerne ved Kordlertoq ikke — efter sin Beliggenhed — synes at kunne være en af dem, der mangler efter Kilderne. Spørgsmaalet er derfor stadig aabent, hvor vi skal finde Hardsteinaberg, Midfjord og Gardanes, der dog alle 3 maa være i Omraadet Tunugdliarfik—Nr. Sermilik, samt Vagr og Vik, henholdsvis i Siglufjord og Ketilsfjord, vore Dages Unartoq- og Tasermiutfjorde. Aage Roussell har fremsat den interessante Hypotese, at disse 2 Kirker skulde være identiske med de 2 Klosterkirker, hørende til Nonneklosteret i Hrafnshjard (Unartoq-fjord) og Munkeklosteret i Ketilsfjord, saaledes at der i Østerbygden ialt skulde være 12 Kirker, inklusive Klosterkirkerne (Roussell

1941, p. 97). I Vesterbygden, endelig, mangler man at finde Kirken ved Hop i Agnafjord; denne Fjord er, efter Finnur Jónsson, muligvis identisk med Kangersunerk; men de Undersøgelser, der her er foretaget, har hidtil ikke ført til Opdagelsen af nogen Kirke (Roussell 1941, p. 98).

Det maa være en af Hovedopgaverne i de kommende Aars Nordboundersøgelser at søge endeligt at udrede de grønlandske Mittel-

Fig. 1. Austmannadal, set fra Øst ud mod Ameralikfjorden.
I Forgrunden t v., inden for den hvide Cirkel, ligger en Nordbogaard,
Vesterbygden Nr. 53 c. (Foto: Aa. Roussell).

alderkirkers Topografi; men det bliver ingenlunde let, og maaske vil Problemet aldrig helt kunne løses. Et særligt Forhold, man i den Forbindelse maa have Opmærksomheden henvendt paa, er Muligheden for Tilstedeværelsen af en Kirke — maaske af flere — i den saakaldte Mellembyg, ved Ivigtut. Der er her af Daniel Bruun og senere af Poul Nørlund foretaget topografiske Undersøgelser, hvorved der er fundet en Snes Gaarde, men ingen Kirker (Bruun 1918, p. 114 f.f. og Nørlund, Rapport i Nationalmuseets Arkiv). Ganske vist nævnes der heller ikke i de islandske Skrifter nogen Kirke her; men alligevel er det usandsynligt, at der ikke skulde være mindst een Kirke i denne Egn, der ligger saa isoleret fra det nærmeste større Bebyggelsesomraade, i Nr. Sermilik i den nordlige Del af Østerbygden.

Ser vi dernæst paa Topografien for selve Nordbogaardene, maa det vigtigste Resultat, der her er naaet siden 1928, siges at være den endelige Fastsættelse af Stedet for Erik den Rødes Gaard, Brattahlid, der efter Poul Nørlunds og Mårten Stenbergers Undersøgelser i 1932 med Sikkerhed kan henlægges til Kagsiarssuk i Tunugdliarfik. For de her opnaaede arkæologiske Resultater vil der blive gjort Rede i det følgende. Antallet af Gaarde og enkelte Ruiner, der i de forløbne Aar er fundet, er meget betydeligt, især i Vesterbygden. Her har Eigil Knuth ved Rekognosceringer fundet en Række store Gaarde i Austmannadalen (Fig. 1), indenfor Bunden af Ameralikfjorden (Rapport i Nationalmuseets Arkiv). Disse Gaarde blev i 1937 udgravet af Aage Roussell (Roussell 1941, se nærmere nedenfor). Knuth foretog ogsaa med gode Resultater Rekognosceringer i Terrænet syd og øst for Ameralikfjorden, ved Ameragdla og den nordlige Ende af den store Sø Isortuarssuk (Rapport i Nationalmuseets Arkiv, Roussell 1941, p. 13—16). En særlig Publikation af disse sidste Rekognosceringsture forberedes af Eigil Knuth og vil formodentlig fremkomme i Det Grønlandske Selskabs Aarskrift for 1944.

I Østerbygden har Roussell bl. a. fundet en lille Gaard tæt øst for Hvalsey (Kakortok) Gaard og Kirke (Østerbygden, Ruingruppe Nr. 83 a) Denne Gaard opfattes af Roussell som en Avlsgaard, hørende til den store Gaard ved Kirken (Roussell 1941, p. 37—41). I Bunden af Hafgrimsfjord, nu Bugten ved Ekaluit, paa Sydsiden af Igalikofjorden, har Roussell opdaget en anden lille Gaard (Østerbygden Nr. 78 a), udgravet 1939 af C. L. Vebæk (Vebæk 1943, p. 7 f.f.). Inde i Bunden af Tunugdliarfik fandt G. Hatt i 1932 en stor Gaard (Østerbygden Nr. 40 a), der endnu ikke er nærmere undersøgt (Roussell 1941, p. 294—95). Paa den hidtil sidste Nordboekspedition, i 1939, fandt og udgravede C. L. Vebæk i Egnen øst for Undir Høfda (Sdr. Igaliko, tidligere kaldet Kagssiarssuk) en af Flyvesand fuldstændig dækket Gaard (Østerbygden Nr. 64 c), kun erkendelig gennem Stedets Bevoksning med tæt, grønt Græs, det karakteristiske Tegn paa en Nordbogaards Eksistens, takket være hvilket adskillig Tomter, der ellers vilde være undgaaet Opmærksomheden, er blevet fundet (Vebæk 1943, p. 55 f.f.). I flere Tilfælde er det ved de af Holm, Bruun og andre tidligere fundne Ruingrupper lykkedes at finde et større Antal Tomter; et enkelt Sted, ved Markai (Østerbygden Nr. 84), lige overfor Hvalseys Avlsgaard, konstateredes der Beliggenheden af en større Gaard, hvor der hidtil kun var opdaget et Par Folde (Vebæk 1943, p. 16—17).

Arbejdet med Klarlæggelsen af Nordbogaardenes Topografi er

dog ingenlunde udtømt med det, der er opnaaet i 30erne. Store Opgaver venter endnu, saavel i Vester- som i Østerbygden. Visse Egne trænger til en nærmere Undersøgelse, det gælder saaledes Terrænet nord for Godthaabsfjorden og omkring Isortuarssuk, begge Steder i Vesterbygden, og i Østerbygden den indre Del af Nr. og Sdr. Sermilik, Kangerdsluarssukfjorden nord for Julianehaab og især det sørige Omraade mellem Igaliko- og Agdluitsokfjordene, Nord-

Fig. 2. Luftfotografi fra Hvatnahverfi i Østerbygden.
(Foto: Geodætisk Institut).

boernes Hvatnahverfi, hvor der vides at være et stort Antal Gaarde (Fig. 2).

Men Betingelserne for med Fremgang at kunne fortsætte de topografiske Undersøgelser er Tilvejebringelsen af et ordentligt Kortmateriale. Desværre har vi hidtil maattet klare os med gamle, tildels misvisende Kort, hvor det har været saa godt som umuligt med Sikkerhed at kunne afsætte Tomterne Men netop i de sidste 10—15 Aar er Arbejdet med Udarbejdelsen af nye grønlandske Kort blevet taget op paa Kraft af Geodætisk Institut (N. E. Nørlund 1939). Krigen har sat en midlertidig Stopper, ogsaa for dette Arbejde; men det vil selvfølgelig blive fortsat, saa snart det er muligt, og det vil da være meget ønskeligt, at en Nordboarkæolog faar Lejlighed til at færdes med Geodæterne i Terrænet i Nordbobyg-

derne, for at saa vidt muligt alle Nordbotomter kan blive nøjagtigt indtegnede paa Kortene. Før Krigen naaede Geodæterne i Nordboegnene: Julianehaabs, Frederikshaabs og Godthaabs Distrikter at lave de forberedende Arbejder, bl. a. at optage et stort Antal Luftfotografier, der allerede har været til betydelig Hjælp for Nordboarkæologien (se Fig. 1 og Gengivelse af Flyverfotos, f. Eks. i Roussell 1941, Fig. 7 og 25 og Vebæk 1943, Fig. 11).

Iflg. Sagaerne drog Nordboerne om Sommeren paa Fangstrejser, efter Bjørn og Hvalros, til Nordrsetur, Egne nord for Vesterbygden,

Fig. 3. „Bjørnefælden“, Ruin paa Nugssuaq i Nordgrønland, muligvis af Nordbo-Oprindelse. (Foto: Knud Eriksen).

hvorfra der kendes flere Stedsbetegnelser, bl. a. Krogsfjordshede, Bjørney og Eisunes. Disse Egne skal sikkert søges omkring Diskobugten. Bjørney er sikkert Disko, Eisunes Nugssuaq-Halvøen; men hidtil er der ikke fundet nogen sikre Nordboruiner her. En enkelt Ruin, den saakaldte „Bjørnefælde“ paa Nugssuaq-Halvøen, er muligvis en Nordboruin (Steenstrup 1883); men Stedet har endnu ikke været besøgt af nogen Arkæolog. I 1939 var Alfred Rosenkrantz' Ekspedition ved Ruinen, og det her gengivne Fotografi blev optaget ved den Lejlighed (Fig. 3). Vedrørende Identificeringen af Eisunes som Nugssuaq har Alfred Rosenkrantz gennem geologiske iagttagelser gjort denne Tydning saa godt som sikker (Rosenkrantz 1940). Navnet Eisunes, der tidligere blev oversat med „Kulnæsset“, betyder Ildnæsset eller det brændende eller ulmende Næs (Jónsson 1918) og har ikke noget med Kul at gøre. Nu findes der paa Nugssuaq-Halvøen — der tidligere var blevet udlagt som

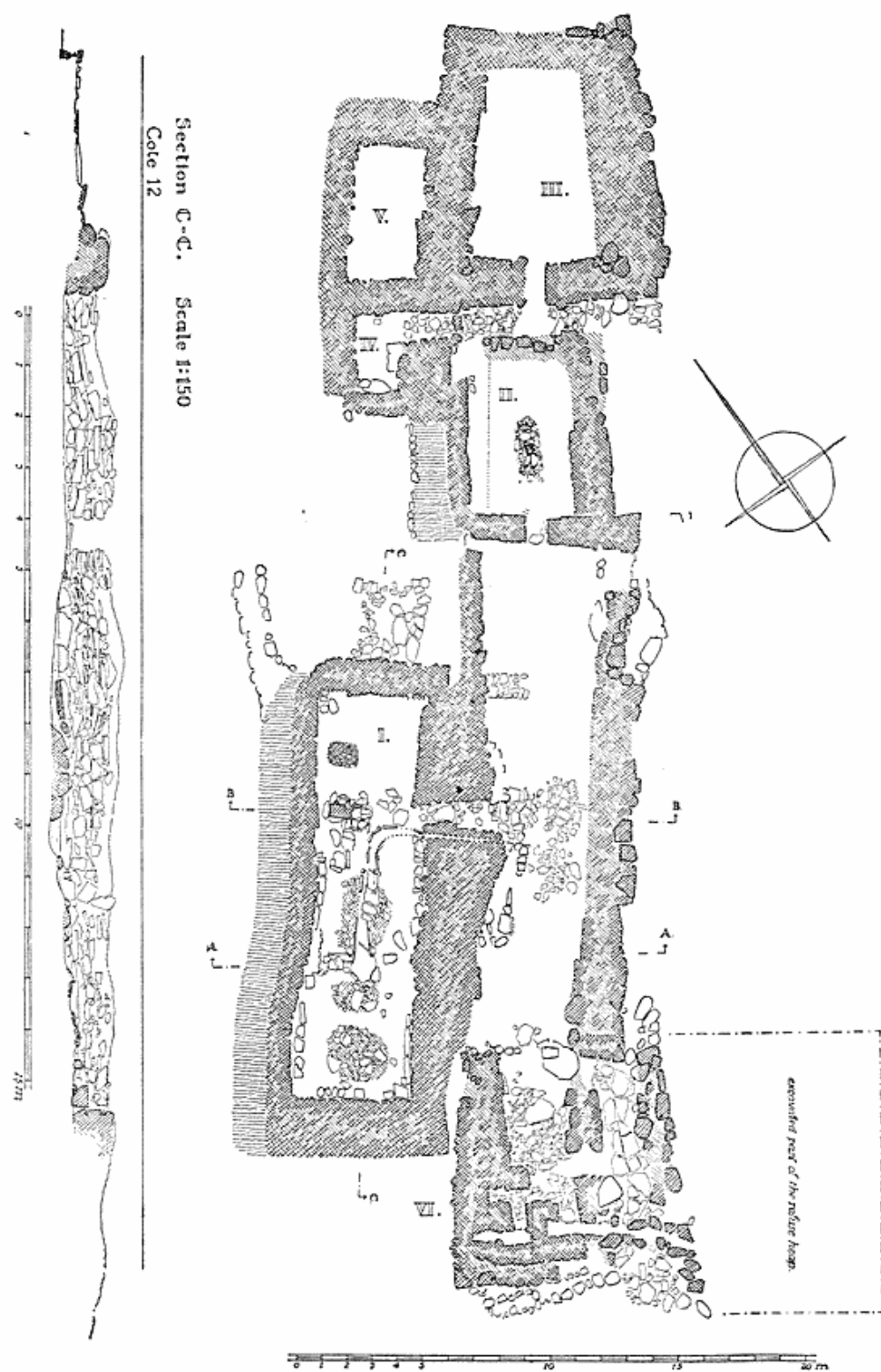

Fig. 4. Brattahlíð. Grundplan af Boligen paa Erik den Rødes Gaard (1:300, Snittet 1:150). Rum I er den gamle Vikingehal.

Eisunes paa Grund af Kulforekomsterne dér — flere Steder langs Kysten Skiferfjelde, der fra Tid til anden har været i Brand — netop i disse Aar brænder Fjeldet ved Niaqornat. Fænomenet med de brændende Fjælde har Nordboerne ikke kunnet iagttage andre Steder end paa Nugssuaq, saa der kan næppe være Tvivl om, at denne Halvø virkelig er identisk med Nordboernes Eisunes.

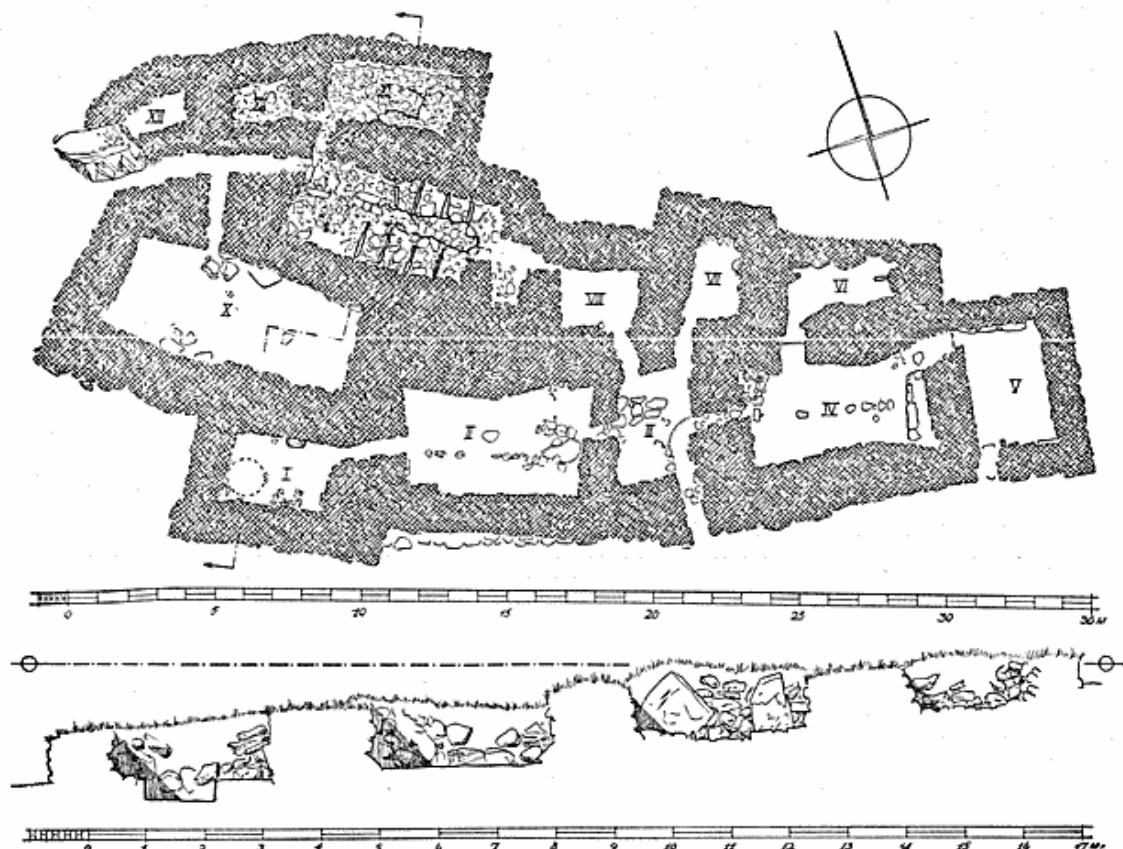

Fig. 5. Gaard i Austmannadalen af Centraltypen, Vesterbygden Nr. 53 c (Plan 1:300, Snit 1:150). I—VII: Bolig og Oplagsrum, VIII—XIII: Stalde og Lader.

Nordmændene G. og F. Isachsen har søgt at tyde nogle paa Øen Sct. Helena i Jones Sund — helt oppe i det nordligste Nordamerika mellem Devon Island og Ellesmere Island, omtrent overfor Thule — fundne Stensætninger som Edderfugle-Varp, opførte af Nordboerne (G. og F. Isachsen 1932), en Antagelse, der dog bestrides af Erling Porsild, der erklærer dem for at være eskimoiske Kogesteder (Porsild 1938). Som værende eskimoiske betragter Porsild ogsaa nogle Varder i Egnen ved Jones Sund, der af G. og F. Isachsen formodes at hidrøre fra Nordboerne.

Nordboernes gamle Fangstdistrikt i Nordgrønland er et Omraade, der ikke giver Muligheder for systematiske, nordboarkæologiske

Undersøgelser; men det er med Forventning, man ser hen til den Dag, da Geologer, Geodæter eller andre, der færdes i disse Egne, kan melde om Fundet af en nogenlunde sikker Nordboruin. Det vil da være meget ønskeligt, at en Arkæolog tager derop og foretager en Undersøgelse af dette Objekt, og da samtidig ser paa den som Nordboruin noget problematiske „Bjørnefælde“.

I Forbindelse med de topografiske Undersøgelser i Nordboomraaderne maa endelig nævnes Fredningen af Ruinerne. Ved Lov er samtlige Nordboruiner fredet, paa samme Maade som Oldtidsminderne og Voldstederne herhjemme. Fra og med 1935 er Arbejdet med Afmærkningen af Ruingrupperne begyndt med det vedtagne Fredningsmærke: et bredt, rødt Baand, omgivet af to parallelle, hvide Band, der males paa en større, fastsiddende Sten i hver Ruin (Vebæk 1943, p. 12—13, Fig. 5). Dette Arbejde vil naturligvis blive fortsat i de kommende Aar.

II.

Hovedvægten i Nordboundersøgelserne i 30erne har været lagt paa de egentlige arkæologiske Undersøgelser i Form af omfattende Udgravninger, hvorved der er fremskaffet et meget værdifuldt Materiale til Klarlæggelse af Byggeskikke i Middelalderens Grønland, ligesom der er tilvejebragt en betydelig Mængde Redskaber og andre Genstande til Belysning af Nordboernes Kultur paa en lang Række Omraader. Paa Basis af dette store Materiale — med Undtagelse af Resultaterne fra 1939-Ekspeditionen — har Aage Rousell i 1941 skrevet en sammenfattende Fremstilling af Gaarde og Kirker i Nordbobygderne (Roussell 1941), der tillige fremtræder som en Fundpublikation af samme Forskers Undersøgelser i 1934, 1935 og 1937. Med væsentlig Støtte i Resultaterne fra 1930—32 har Poul Nørlund i 1934 skrevet sin beundringsværdige, populærvidenskabelige Bog „De gamle Nordbobygder ved Verdens Ende“, der er udgivet af Udvalget for Folkeoplysningens Fremme. Denne Bog, der er kommet i flere Oplag, er oversat til Engelsk, Tysk og Grønlandsk.

Den største Enkeltundersøgelse skyldes Poul Nørlund og Mårten Stenberger, der i 1932 udgravede Brattahlid, vore Dages Kagssiarsuk (Nørlund og Stenberger 1934). Paa dette Sted findes Ruiner af ikke mindre end 4 Gaarde og 1 Kirke, der alle blev Genstand for mer eller mindre indgaaende Undersøgelse. Det lykkedes Nørlund og Stenberger med Sikkerhed at fastslaa, hvilken af Gaardene der er ældst, og denne — den nördligste — maa utvivlsomt være identisk med Erik den Rødes Brattahlid. Boligen her, der er en Gang-

bygning, indeholder et stort Rum, der er ældre end de øvrige Bestanddele (Fig. 4). Der kan ikke være Tvivl om, at dette Rum har været en selvstændig Bygning, Vikingetidens Hal, der benyttedes baade som Skaale, Stue og Ildhus, eller — med vore Dages Betegnelser — Soverum, Opholdsrum og Køkken. Brattahlid-Hallen er efter sin Type et af de ældste Bygningsværker, der er fundet paa Grønland; men det er dog ikke sikkert, at det gaar tilbage til Erik den Røde selv; i hvert Fald er der Spor af en endnu ældre Bygning paa Stedet. Hallen rummer mange interessante Enkeltheder; bl. a. er der gennem en overdækket Rende indlagt Vand i Huset.

Da Hallen, efter som Tiden gik, blev for snæver en Bolig, har man udvidet den ved at tilføje en Række Rum, indbyrdes forbundet gennem en Gang, hvorved Gangbygningen er opstaaet. En lignende bygningshistorisk Udvikling blev allerede paavist af Nørlund i 1926 ved Udgravningen af Bispens Bolig i Gardar (Nørlund 1930, p. 77 f.f.). Gangbygningen, dels hvor den, som paa Brattahlid er fremkommet ved Udvidelse af en ældre Bygning, dels hvor den optræder rent, er karakteristisk for de senere grønlandske Gaarde. Det er en for Grønland speciel Boligtype, opfundet og udviklet i Landet selv. Man skulde vel have ventet, at Husbygningen i Grønland og i Nordboernes Hjemland, Island, fulgte samme Linier; der har da ogsaa været fremsat den Hypotese, bygget paa Sagaernes Betejnelser, at Sagatidens islandske Hus var en Gangbygning (V. Gudmundsson 1889, p. 78 f.f.); men der er til Dato ikke fundet nogen middelalderlige Tomter i Island af den Type; de nyeste Undersøgelser ved de store fællesnordiske Udgravninger i 1939 (Thordarson, Stenberger, Roussell m. fl. 1943) har tværtimod vist, at Udviklingen her er gaaet for sig paa anden Maade. De Ganghuse, der findes i Island, er meget senere. Roussell antyder (Roussell 1941, p. 212), at Formen ikke er opstaaet i Island, men er tilført Landet fra de grønlandske Nordbobygder.

I Grønland naaede Gangbygningen en, utvivlsomt af Klimaet betinget Udvikling til den saakaldte centraliserede Gaard, hvor Bolig, Staldrum, Lader og undertiden andre Udhuse rummes i een stor Bygning. Af denne Særtype, der ikke kendes i andre Lande, er der først i 1930'erne fremkommet saa mange og karakteristiske Eksempler, at den af Roussell har kunnet udskilles som en særlig Hus-type (Roussell 1941, p. 64 f.f. og p. 159 f.f.).

Det er navnlig i Vesterbygden, i dennes mest afsides Egne, særlig i Kangarsunerk og Austmannadalen, at den centraliserede Gaard er paavist. Paa Roussells Ekspedition i 1937 blev der i Austmannadalen udgravet 2 store Gaarde af denne Type, Vesterbygden Nr. 53 c

og d (Roussell 1938 og 1941, anf. St.) samt en mindre Gaard ved Tungmeralik. Tidligere, i 1934, udgravede Roussell Vesterbygden Nr. 52 a, ved Umiviarssuk (Roussell 1936, p. 61 f.f.). Andre Gaarde af Centraltypen, udgravet af Roussell, er Vesterbygden Nr. 8 og 16, henholdsvis ved Ujaragssuit og i Kangersunerk. I Østerbygden er kun udgravet 2 Centralgaarde, Nr. 28 ved Brattahlid, der dog ikke er særlig typisk (Nørlund og Stenberger 1934, p. 92), og Nr. 64 a, øst for Sdr. Igaliko (Vebæk 1943, p. 18 f.f.).

Fig. 6. Østenden af Stuen paa den velbevarede Nordbogaard Nr. 64 a i Østerbygden. (Foto: C. L. Vebæk).

Udgravningen af disse Gaarde har givet overordentlig gode arkæologiske Resultater; det gælder især for Nr. 53 c og d i Vesterbygden og 64 a i Østerbygden. I den første af disse Gaarde er der 13 Rum i Centralbygningen, deriblandt en smuk lille Kostald (Fig. 5), i Nr. 53 d ikke mindre end 21 og i Østerbygden Nr. 64 a 9 Rum. Denne sidste Gaard viste sig at være langt bedre bevaret end nogen anden hidtil udgravet Gaard, med Mure i op til næsten 2 m Højde, med 13—14 Skifter (Fig. 6). Disse gode Bevaringsforhold skyldes utvivlsomt, at Gaarden kort efter at være blevet forladt af Nordboerne er delvis sandet til. Ogsaa Gaardene i Austmannadalen var dog ganske vel bevarede, og i alle de 3 Gaarde kunde der gøres en Række interessante Iagttagelser vedrørende Husenes Indretning og forskellige bygningstekniske Forhold. Saaledes fandtes der i et af Rummene i Østerbygden Nr. 64 a en velbevaret Stenovn. anta-

gelig benyttet som Badstueovn (Fig. 7). Rummet synes iøvrigt at have tjent baade som Ildhus og Badstue (Vebæk 1943, p. 32 f.f.). Paa Gaarden Nr. 52 a i Vesterbygden fandtes en anden Badstue i

Fig. 7. Stensat Ovn paa Gaarden Nr. 64 a i Østerbygden.
(Foto: C. L. Vebæk).

en særskilt Bygning med velbevaret Træbriks (Fig. 8) (Roussell 1936 (1), p. 41 f.f. og samme 1936 (2), p. 67 f.f.).

Foruden Centralgaardene er en Række større og mindre Gaarde blevet udgravet i begge Bygder; her skal kun kort nævnes de vigtigste. I Vesterbygden er udgravet den store, velbevarede Gaard ved Sandnes (Vesterbygden Nr. 51), vore Dages Kilaussarfik, i Bunden af Ameralikfjorden (Roussel 1936, p. 11 f.f.), med en Langhus-Bolig og 2 store Staldkomplekser (Fig. 9). Endvidere den

desværre meget ødelagte Gaard ved Anavik, nu Ujaragssuit (Vesterbygden Nr. 7), hvor der dog findes den bekendte Ruin af et Pakhus, det største og bedst bevarede i sin Slags i Nordbohygderne. I Østerbygden er undersøgt Gaardene Hvalsey, Nr. 83, og Nr. 64 c. Boligen paa den første Gaard viste en interessant Udviklingshistorie, i Lighed med Brattahlid, med en gammel Hal som Udgangspunkt. I denne Hal, saavel som i flere andre Ruiner, blev der paa-truffet Nedgravninger i Gulvet til de tagbærende Stolper, et Forhold, der ikke tidligere er bemærket i Grønland (Roussell 1941, p. 141 f.f.). Nr. 64 c var, som nævnt, helt dækket af Flyvesand. Ud-

Fig. 8. Badstue paa Gaarden Nr. 52 a i Vesterbygden (Foto: Aa. Roussell).

gravningen af denne Gaard var derfor et meget besværligt Arbejde; men under Sandmasserne fandtes ganske velbevarede Ruiner af en ret stor Gaard med Bolig af tidlig Langhustype, med kun 3 Rum: Stue, Ildhus og Skaale, og 2 større Staldkomplekser (Fig. 10).

Af den Oversigt, der her er givet over de arkæologiske Undersøgelser af Nordbogaardene, vil det ses, at der er naaet et godt Stykke fremad m. H. t. Klarlæggelsen af Hustyperne og andre Forhold i Forbindelse med Bygningerne; men Arbejdet er ingenlunde afsluttet, tværtimod. En lang Række Opgaver venter her paa deres Løsning. I Vesterbygden vil det være meget ønskeligt at udgrave flere af Indlandsgaardene, bl. a. Nr. 53 b i en Sidedal til Austmannadalen og Nr. 55 a ved Vestsiden af Isortuarssuk; det sidstnævnte Sted skal der, efter Grønlændernes Opgivelser, findes en større Mængde Ruiner end noget andet Sted i Vesterbygden (Daniel Bruun 1918, p. 102—3). I Østerbygden vil det være af Interesse at undersøge Nr. 59, Sigsardlutok, der sikkert er identisk med Nordboernes Dálr; der findes her flere velbevarede Ruiner, der er opmaalt og

tegnet af Gustav Holm (Holm 1883, p. 105 f.f.). Nr. 64 b, der ligger nogle faa km øst for Nr. 64 a, tæt ved Indlandsisen, blev foreløbig opmaalt i 1926 af Roussell (Roussell 1941, p. 70—72); der synes her at være ualmindelig gode Betingelser for en udbytterig Gravning, da Murene er velbevarede som Følge af Gaardens Tilsanding. I 1939 var denne Gaard paa Arbejdsprogrammet; men da det dette Aar var umuligt at komme ind til den — den ligger meget isoleret, hinsides en bred, rivende Smeltevandselv — har Undersøgelsen

Fig. 9. Staldkompleks paa Gaarden Sandnes, Vesterbygden Nr. 51.
(Foto: Aa. Roussell).

maattet udsættes indtil videre. I Egnen mellem Igaliko- og Agdluit-sokfjordene og i Tasermiut vil Udgravninger ogsaa være af Interesse, og sidst, men ikke mindst, er det en paatrængende Opgave at faa foretaget Udgravninger i Mellembgden, ved Ivigtut, idet der her hidtil ikke er foretaget nogen saadan. Endelig bør det nævnes, at det ved Udgravninger af alle disse og andre Gaarde vil være meget værdifuldt, om eventuelle ældre Bygningsrester under de senere Bygninger kunde fremdrages. Det skulde ikke være udelukket enkelte Steder at finde baade 3 og 4 Byggeperioder. Værdien af at udrede disse er indlysende.

Ikke mindre end 4 Kirker er udgravet i 1930erne, nemlig Sandnes og Anavik i Vesterbygden, Brattahlid og Undir Høfda i Østerbygden. Brattahlid (Fig. 11) er udgravet og publiceret af Poul Nørlund (Nørlund og Stenberger 1934, p. 29 f.f.), de øvrige af Roussell (Roussell 1936, p. 11 f.f. og 1941, p. 97 f.f.), idet dog en væsentlig Del af Udgravningen paa Sandnes skyldes Nørlund. Desuden blev

der af Roussell foretaget supplerende Undersøgelser i Hvalsey Kirke, der tidligere var udførligt undersøgt af Mogens Clemmensen (Clemmensen 1911). Der blev ved disse Kirkeundersøgelser gjort en

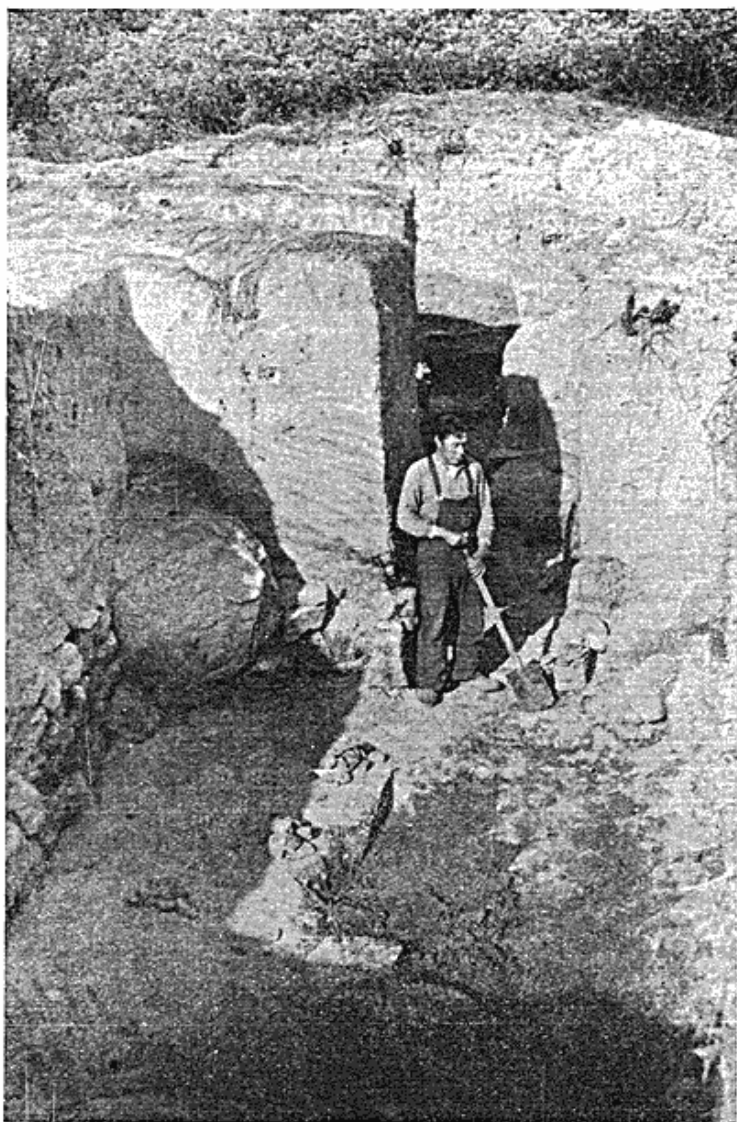

Fig. 10. Stuen paa den sanddækkede Nordbogaard Nr. 64 c i Østerhygden, set fra Vest. (Foto: C. L. Vebæk).

Række vigtige Iagttagelser vedrørende Byggemaade og Stil, hvad der har muliggjort for Roussell at foretage sammenlignende Studier af Kirkerne i Grønland og andre Lande, særlig i Island og Norge (Roussell 1941, p. 111 f.f.). En Gruppe grønlandske Kirker, hvis Plan er et simpelt Rektangel, sættes af Roussel til ret sent i Nordbotiden og anses af denne for at være blevet bygget under Indflydelse af norsk Kirkearkitektur.

I Forbindelse med Undersøgelsen af Kirkerne blev der foretaget Gravninger paa Kirkegaardene ved Anavik, Sandnes og Brattahlid, hvorved der fandtes en hel Del Begravelser. Fra disse Grave fremdroges et ret stort Skeletmateriale, der dog paa Brattahlid var saa daarligt bevaret, at det ikke har kunnet anvendes til antropologiske Undersøgelser. Kun i et enkelt Tilfælde var der medgivet de Døde Gravgods, i en Grav paa Sandnes Kirkegaard (Fig. 12), hvor der laa et lille, simpelt Trækors. Derimod fandtes der paa Brattahlid flere interessante Ligsten, alle af Sandsten, en af dem med et ind-

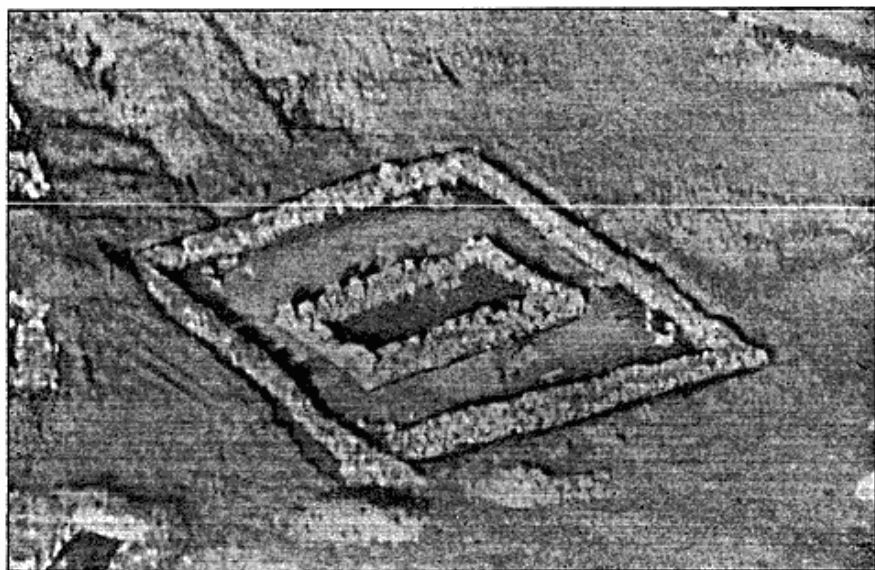

Fig. 11. Brattahlid. Luftfotografi af Kirken og Kirkegården.
(Foto: Geodætisk Institut).

hugget Kors (Fig 13). Paa Brattahlid Kirkegaard fandt Poul Nørlund iøvrigt allerede i 1926 en smuk, stensat Grav. Den ene af Stenene for Hovedenden bar en Runeindskrift: *laipi inkibiarkar, 5:* Ingebjörgs Grav (Nørlund 1930, p. 60 f.f. og Finnur Jónsson 1930 (2), p. 178 f.f.).

En Grav af en særlig Karakter blev undersøgt 1937 faa km nord for Sandnes, i Dalstrøget, der forbinder Godthaabs- og Ameralikfjordene. Der blev her i en lille Høj afdækket et Gravkammer, 47×207 cm, sat af flade Sten. I Graven fandtes nogle Skaar af Vegstenskar og Hovedet af et Jernsøm. Umuligt er det ikke, at det drejer sig om en hedensk Nordbograv, altsaa en Grav fra Bebyggelsens første Tid. Det er i saa Fald den første i sin Art, der er paavist i Grønland (Roussell 1941, p. 95—96).

Udgravningen af Kirker og Kirkegaarde er et Arbejde, der ogsaa meget gerne skulde fortsættes i de kommende Aar, f. Eks. af Dyrnes ved Narsak. Hvis det skulde være muligt at finde en Kirkegaard

med samme fortrinlige Bevaringsforhold som paa Herjolfsnes (Nørlund 1924), hvor Trækors, Trækister og de berømte Dragter fandtes velbevarede, vil en Gravning her naturligvis blive foretaget; men desværre er det vist meget tvivlsomt, om der eksisterer en saadan. Ogsaa en Undersøgelse af eventuelle hedenske Grave, der maatte blive fundet, vil være af betydelig Interesse.

Medens der, som sagt, ikke er fundet mange Ting ved de senere

Fig. 12. Skeletter af 2 Voksne og 2 Børn — antagelig en Familie — paa Kirkegaarden ved Sandnes i Vesterbygden. Hovedskallen til et af Barneskeletterne mangler. Mellem Skeletterne af de Voksne ligger et lille Trækors.
(Foto: P. Nørlund).

Aars Gravninger paa Kirkegaardene, er der ved de store Undersøgelser af selve Gaardene fremdraget en Mængde interessante Sager, først og fremmest i Vesterbygden, hvor den beskyttende Jordis har bevaret mange Ting, der ellers vilde være forsvundet, særlig Træsager. Fundene fra Sandnes, Nr. 52 a, og Gaardene i Austmannadalen er forbavsende righoldige, og vi har nu faaet et godt Indblik i Nordboernes Brugsting af alle Arter (Roussell 1936, p. 95 f.f. og 1941, p. 243 f.f.). Saaledes er fundet Kar og Pander, Ten- og Vævevægte af Vegsten, Knive og Pilespidser af Jern, Spaeder af Hvalben, Kar i alle Størrelser af Træ, af samme Materiale Spisebrikker, Skolæste, Tene m. m., af Ben og Hvarostand Spillebrikker, Kamme og Naale o. s. v. Enkelte, mere bemærkelsesværdige Ting, er afbildet her (Fig. 14—15): et Krucifix af Træ og en

Økse af Hvalben, det sidste Stykke et talende Vidnesbyrd om den Metalfattigdom, der raadede herude i Nordbobygderne.

Paa en Del Træsager i Fundene fra Sandnes og Nr. 52 a, samt paa et enkelt Stykke fra Nr. 53 d, fandtes Runeindskrifter; disse er alle blevet tydet af Erik Moltke (Moltke 1936 og Roussell 1941, p. 249—50). Desværre er ingen af disse Runeindskrifter af større Værdi, idet de enten er helt uforstaaelige eller ogsaa er magiske Formularer. Det vilde være glædeligt, om der ved kommende Un-

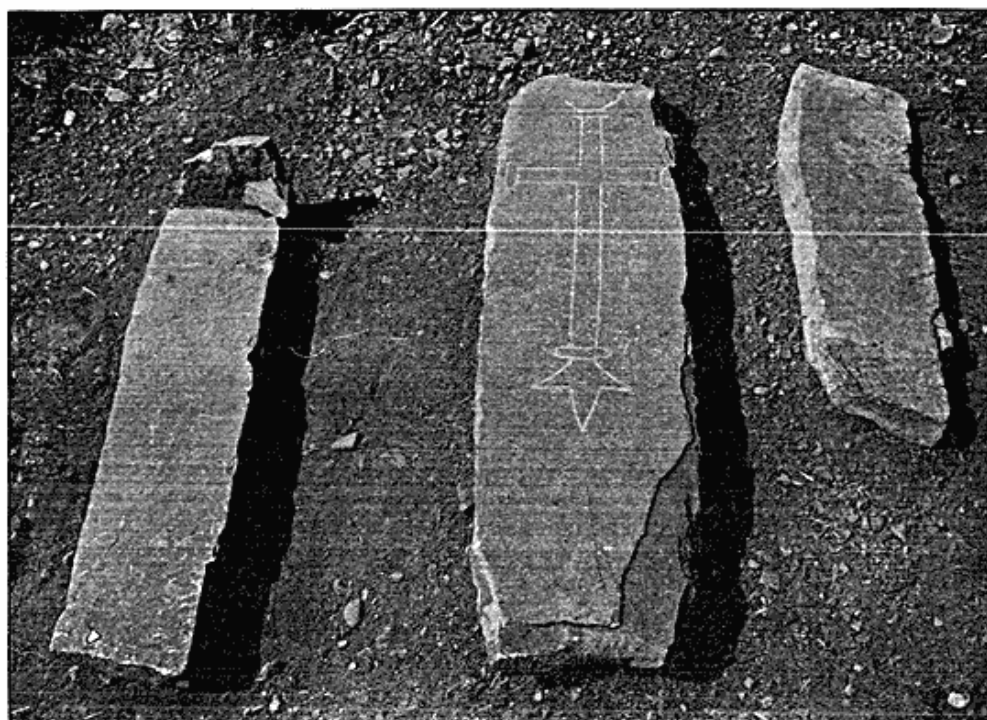

Fig 13. 3 Gravsten paa Kirkegaarden ved Brattahlid. (Foto: P. Nørlund).

dersøgelser vilde dukke nogle Runeindskrifter op, der virkelig fortalte noget Historie, saaledes som den lille, berømte Sten fra Kingigtorsuaq (Finnur Jónsson 1914 og Magnus Olsen 1932) eller Runepinden fra Gudvegs Kiste paa Herjolfsnes (Finnur Jónsson 1924, p. 273—75).

Gravningerne i Østerbygden har ikke givet nær saa meget, bl. a. paa Grund af de daarlige Bevaringsforhold. Dog fandtes en Del Sager paa Indlandsgaardene Nr. 64 a og c (Vebæk 1943, p. 82 f.f.), bl. a. en Hængelaas af Hvalben (Fig. 16) og et Ildstaal, og desuden et Haandtag til en Trækline af Hvalrostand og en Ismejsel af Hvalben; disse to sidste Stykker er eskimoiske og viser Nordboernes Forbindelser med „Skrælingerne“. Træklinehaandtaget er en gammel Thuletype, der maa stamme fra Nordgrønland, da

Thulekulturen ellers er ukendt i Sydgrønland (Mathiassen 1936, p. 83—84).

Arbejdet med Fremgravning af Nordbosager maa fortsættes paa de kommende Ekspeditioner. Særlig maa der, i Marken som ogsaa ved Studiet paa Museet, gøres Forsøg paa om muligt at finde Holdepunkter for en virkelig Datering af Nordbosagerne. Her er

Fig. 14. Crucifix af Træ, fra Gaarden 53 d i Austmannadalen i Vesterbygden. (1:2).

der meget langt igen; for Øjeblikket staar vi næsten paa bar Bund, naar det gælder Kronologien indenfor Nordbosagerne, saavel den absolutte som den relative, hvad der i nogen Grad hænger sammen med, at visse Former og Typer sikkert har holdt sig meget længe i Grønland.

Sammenspillet mellem Nordboerne og Eskimoerne, der som lige omtalt ovenfor er paavist paa et Par Gaarde i Østerbygden, er iøvrigt i de senere Aar blevet iagttaget af Therkel Mathiassen og Erik Holtved ved disses Undersøgelser af eskimoiske Bopladser (Mathiassen 1930, p. 284 f.f. og samme 1936, p. 78 f.f., Holtved 1938; det

sidstnævnte Arbejde er en foreløbig Publikation; den endelige Fremstilling vil antagelig om kort Tid fremkomme i MoGr). Paa mange Eskimoplader, bl. a. i Inugsuk og saa langt mod Nord som

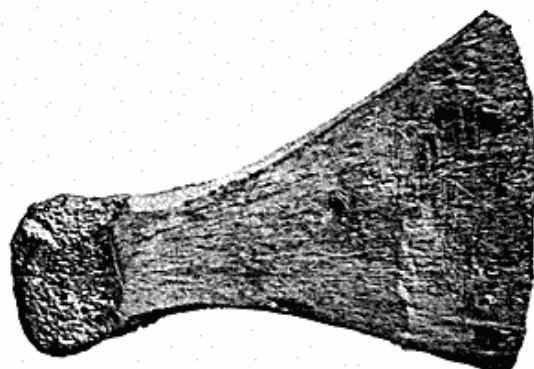

Fig. 15. Økse af Hvalben fra Sandnes i Vesterbygden. (1:2).

paa Inglefieldland er fundet Nordbosager, bl. a. Klokkemalm, Spillebrikker og Kamme, og Mathiassen har paavist forskellige Træk i Eskimokulturen, der maa være indkommet fra Nordboerne, særlig Bødkertekniken. Det maa meget haabes, at Forholdet mellem Nordboerne og Eskimoerne maa blive yderligere belyst ved kommende Aars Undersøgelser. Det vil her være af særlig Interesse

Fig. 16. Hængelaas af Hvalben, fra Gaarden 64 c i Østerbygden. (2:3).

at faa foretaget Udgravninger af Eskimoplader i Godthaabsdistrikt, de Gamles Vesterbygd, hvor der aldrig tidligere er foretaget saadanne; maaske kan man ad denne Vej faa Klaring paa de Problemer, der knytter sig til Nordboernes Forsvinden fra Vesterbygden i 2den Halvdel af 14. Aarhundrede.

III.

Af den største Betydning for Nordboarkæologien har, ikke mindst i de senere Aar, været Samarbejdet med andre Forsknings-

grene, dels — som nævnt — Eskimoforskningen, dels Naturvidenskaberne.

Studier over geologiske og botaniske Forhold i Forbindelse med Nordbokulturen er blevet foretaget af Johannes Iversen paa 2 af de Ekspeditioner, der har foretaget arkæologiske Undersøgelser, begge Gange i Vesterbygden, 1932 og 1937. Hidtil er kun Resultaterne fra den første af disse Ekspeditioner foreløbigt publiceret (Iversen 1934 og 1935); en større Publikation af Materialet, særlig fra den sidste Ekspedition, vil formentlig snart fremkomme i MoGr. Det er lykkedes Iversen at paavise, at Klimaet i Nordbotiden har været fugtigere, end det nu er i Grønland, hvad der har betinget en langt rigere Græsvækst end den nutidige; men netop mod Slutningen af Nordbotiden synes Klimaet at være blevet mere tørt, kontinentalt præget, uden at Sommertemperaturen dog har forandret sig noget videre. Endvidere har Iversen konstateret, at Vesterbygden netop ved Nordboebyggelsens Slutning har været hjemsogt af et frygteligt Angreb af Sommerfuglelarver, der fuldstændig har raseret Egnens Plantevækst. Idet Iversen tager ethvert Forbehold overfor en eventuel Revision af Resultaterne ved senere Undersøgelser, mener han, at Nordboernes Forsvinden fra Vesterbygden — der ifølge Ivar Baardssøn er sket o. 1360 — i nogen Grad kan skyldes dette sidste Forhold, ligesom den indtraadte Klimaforværring kan have været medvirkende til, at Nordboerne endeligt forsvandt fra Grønland, antagelig kort efter 1500.

De botanisk-geologiske Undersøgelser maa fortsættes i saa stort et Omfang og i saa snævert et Samarbejde med det arkæologiske Forskningsarbejde som muligt. Især vil det være interessant at faa konstateret, hvorvidt Larveangrebet fra Vesterbygden ogsaa har gjort sig gældende i Østerbygden, og i det hele taget at faa belyst Forholdene i Østerbygden — Nordboernes Hovedbygd — i geologisk-botanisk Henseende.

En særlig Side af de geologiske Nordboundersøgelser har været Niels Nielsens Studier over Jernslagter, hjembragt fra Brattahlid (Niels Nielsen 1934) og Sandnes (Niels Nielsen 1936). Allerede i 1930 kunde Niels Nielsen, paa Grundlag af Materialet fra Gardar og enkelte, ældre Fund, fastslaa med ret stor Sikkerhed, at der har været udvundet Jern i Grønland paa Nordbotiden (Niels Nielsen 1930), og dette Resultat har vundet i Sikkerhed gennem Slagterne fra Brattahlid og Sandnes. Men indtil 1936 var der desværre ikke fundet nogen Udsmeltningsplads — det sikre Bevis for Jernudvinning — og vi har heller ikke paa de senere Ekspeditioner haft Held

til at finde nogen. Ogsaa her ligger der derfor en interessant Fremtidsopgave.

Fra hver eneste Nordboekspedition er der hjemført et større zoologisk Materiale, bestaaende af Dyrekogler, fundet i Husene eller opgravet i Gaardenes Køkkenmøddinger. Hele dette Materiale er blevet bestemt og publiceret af Magnus Degerbøl (Degerbøl 1934, 1936, 1941 og 1943). Koglematerialet fra 30ernes Ekspeditioner understøtter i det store og hele de Resultater, Degerbøl allerede tidligere var kommet til (Degerbøl 1930). Vi har nu et godt Kendskab til saavel Nordboernes Husdyr som til de Dyr, de jagede. Undersøgelserne har vist, at Jagten spillede en overordentlig stor Rolle for Opretholdelsen af Nordboernes Eksistens; mærkeligt er det, at Beboerne af Indlandsgaardene synes at have drevet lige saa meget Jagt paa Sødyr som de Nordboer, der levede ved Fjordene. Af Enkeltresultater fra Undersøgelserne kan nævnes, at det nu med Sikkerhed kan siges, at man har holdt Svin i Grønland. Der kan vel næppe ventes store Overraskelser paa Zoologiens Omraade ved fremtidige nordboarkæologiske Undersøgelser; men naturligvis vil Indsamlingen af Materiale blive fortsat til yderligere Underbygning af hittidige Resultater.

En for Nordboforskningen overmaade vigtig Naturvidenskab er Antropologien. Et grundlæggende Arbejde paa dette Felt er Fr. C. C. Hansens store Afhandling om Skeletfundene fra Herjolsnes (Fr. C. C. Hansen 1924). Siden har K. Fischer-Møller arbejdet med Materialet, og fornylig har denne publiceret Fundene fra Kirkegaardene ved Anavik og Sandnes (K. Fischer-Møller 1942). Fischer-Møller fastslaar her, at Beboerne af Vesterbygden har tilhørt en Gren af den nordiske Rane, med en Kraniebygning, der minder om den samtidige Befolkning i S. V. Norge (Jæren og Sogn); muligvis har der fundet en Blanding Sted med Folk af keltisk (irsk) Type. Interessant er det, at der paa nogle af Skeletterne findes saa udtalte eskimoiske Træk, at disse Individuer maa anses for Blandinger; men nogen egentlig Blandingsrace har der dog næppe eksisteret. Direkte overraskende — og i Modsætning til Hansens Resultater fra Østerbygden — er Konstateringen af, at Vesterbygdsbeboerne ikke bærer Tegn paa Degeneration, ligesom der heller ikke er konstateret Knoglesygdomme, bortset fra kronisk Ledgigt. Udfra disse Resultater mener Fischer-Møller, at det er usandsynligt, at Degeneration og Sygdomme — i hvert Fald saadanne, der kan erkendes paa Knoglerne — har spillet nogen Rolle for Nordboernes Forsvinde fra Vesterbygden. Med Interesse maa man nu afvente Publikationen af Skeletmaterialet fra Østerbygden (Gardar), der om kort

Tid vil fremkomme i MoGr, ved K. Fischer-Møller, K. Brøste og P. O. Pedersen. Ifølge Forhaandsmeddelelse fra K. Brøste bekræfter disse Undersøgelser ganske de af Fischer-Møller opnaaede Resultater i Vesterbygden, forsaavidt det ogsaa her ikke har kunnet konstateres, at Skeletsygdomme og Degeneration har været nogen afgørende Faktor i det Drama, der hedder Nordboernes Forsvinden fra Grønland. M. H. t. Fremtiden maa man meget haabe, at der ved Gravninger paa Nordbokirkegaardene maa blive fremdraget et stort Skeletmateriale og saa vel bevaret, at det kan benyttes til antropologiske Maalinger.

Som det vil ses har Naturvidenskaberne været af uvurderlig Betydning for Nordboforskningen, og der haabes paa et fortsat nøje Samarbejde i Fremtiden. Der frembyder sig særlig to store Opgaver, der kun kan løses paa denne Maade. Den ene gaar ud paa en indgaaende Undersøgelse af et mindre Omraade, f. Eks. en Dal eller en anden, naturligt afgrænset Bygd, hvor Sammenspillet mellem Natur og Kultur skal nøje studeres. Den anden Opgave er den mest dragende af alle, men ogsaa den vanskeligste — Spørgsmaalet om Nordboernes Forsvinden fra Grønland. Spørgsmaalet hvornaar? kan nok klares af Arkæologien alene, men ikke hvorfor? af hvilke Aarsager? Her maa Naturvidenskaberne sikkert have det afgørende Ord.

IV.

Et særligt Kapitel indenfor Nordboforskningen indtager Studierne over Nordboernes Rejser til og Kolonisation i Vinland i Nordamerika. Det ligger i Sagens Natur, at Undersøgelserne vedrørende disse Problemer først og fremmest maa foretages i Amerika, i de Egne, hvor Vinland — og de øvrige af Nordboerne kendte Egne, Helluland og Markland — maa søges. Gennem en lang Række indgaaende Undersøgelser har adskillige Landes Forskere til forskellige Tider søgt paa Basis af Sagaernes Beretninger at lokalisere Stedsbetegnelserne; men endnu kan det ikke siges at være lykkedes med Sikkerhed, og til Dato er der ikke gjort nogle sikre Fund af Nordboruiner eller andre Nordbominder paa Amerikas Fastland. Angaaende Resultaterne af den nyeste Forskning paa dette Felt — der ligger noget udenfor Rammerne for nærværende Arbejde — henvises til Værker af A. W. Brøgger og V. Tanner (Brøgger 1937 og Tanner 1941 (1) og 1941 (2)). I de grønlandske Nordbobygder har man stadig været paa Udkig efter Fund, der kunde vise Forbindelsen med Amerika. Netop i 30'erne har det været saa heldigt, at der er kommet 2 interessante Vidnesbyrd om Vinlandsrejserne.

Paa Sandnes blev der i 1930 fundet en lille Pilespids af Flint, der efter sin Type hverken kan være en Nordbopilespids eller af eski-moisk Oprindelse; derimod findes Formen hos adskillige Indianer-stammer i det nordlige Canada (Roussell 1936, p. 107 og Fig. 78). Der kan næppe være Tvivl om, at dette Stykke maa være blevet bragt hertil fra et af Togterne til Nordamerika. Det andet Vidnes-byrd er af botanisk Art og bestaar i en lille Iridacé, *sisyrhynchium angustifolium* (Iversen 1938). Denne Plante blev i 1932 fundet af Iversen paa Nunatarssuak, øst for Kangarsunerk, og i 1937 af Iver-sen og J. Troels-Smith paa flere forskellige Steder i Vesterbygden, altid i Nærheden af Nordbogaarde. Denne Blomst er ellers aldrig før fundet i arktiske Egne; den hører hjemme i det tempererede Nordamerika. Et af Blomstens nordligste Findesteder dér er ved Sct. Lawrence-Golfen, netop i en Egn, hvortil nogle Forskere har villet henlægge Nordboernes Vinland (Steensby 1917, Holm 1925). Det er da overvejende sandsynligt, at *sisyrhynchium* er bragt til Grønland herfra.

Det skulde være mærkeligt, om der ikke i de kommende Aar bliver fundet flere Beviser for Nordboernes Vinlandsrejser, baade i Form af Planter og forarbejdede Genstande, muligvis ogsaa Ske-letdele af nordamerikanske Dyrearter. Endelig kan det tænkes, som fremført fra en svensk Geologs Side (E. R. Ygberg, 1942), at der i Grønland kan findes Sten, der er bragt dertil fra Nordamerika som Ballast i Nordboernes Skibe. Alle disse Muligheder vil man have Opmærksomheden rettet mod paa de næste Nordboekspedi-tioner.

Udforskningen af Nordbokulturen og Arbejdet med de Proble-mer, der er forbundet hermed, har alle Dage øvet en forunderlig Tiltrækning. Undersøgelserne deroppe i det store, skønne Land har for alle, der har haft Lejlighed til at deltage deri, været en Oplevelse. Derfor ser Nordboforskerne med Længsel hen til den Dag, da de atter kan stævne ud til Grønland og tage fat paa Løs-ningen af de mange Problemer, der endnu staar tilbage at klare.

P.S. Siden ovenstaaende blev skrevet (Dec. 1943) er Publika-tionen fremkommet under Titelen: „The Mediaeval Norsemen at Gardar“. M. o. G. Vol. 89 No. 3.

- Thordarson, M., Steenberger, Roussell m. fl.: *Forntida Gårdar i Island*, 1943.
 Vebæk, C. L.: *Middelalderlige Bondegaarde paa Grønland*. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark, 1941.
 Vebæk, C. L.: *Inland farms in the Norse East Settlement*, MoGr. 90, 1, 1943.
 Ygberg, E. R.: *Nordbornas Vinlandsfærder*, Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening, 10, 2, 1942.

SUMMARY

The foregoing paper is a survey of the results obtained from research work on Norse culture in the period from 1930 to 1939, and at the same time a programme for the investigations of years to come, an account being given of the problems that still remain to be solved. Norse investigations in Greenland are in three main sections: topographical, archaeological and natural science. The chief publications on the work within the first two sections are from the hands of Poul Nørlund, Mårten Stenberger, Aage Roussell and C. L. Vebæk (see Bibliography); for natural science the reader is referred to works by J. Iversen (botany and geology), N. Nielsen (geology), M. Degerbøl (zoology) and K. Fischer-Møller (anthropology).

Within the sphere of Norse topography good progress was made in the 1930's. A large number of farms and single ruins were found, especially in the West Settlement (Godthaab District), as well as several churches. Eleven churches have now been found in the settlements; according to the sources there should be sixteen. The most important individual result in topography is the definite establishment of the site of Brattahlíð, the farm of Erik the Red, the Greenland chief; it stood at Kagssiarssuk in the Tunugdliarfik fjord; at the same place is a church (figs. 11 and 13). In Austmannadal in the West Settlement (fig. 1) a number of large farms have been unearthed, each with its interesting house-complex where dwelling and stables are in the same building, the so-called centralized farm. It is desirable that there should be more investigations in several hitherto almost unexplored regions of both Norse settlements, and particular attention should be given to the problem of the churches.

The chief archaeological results were obtained from the excavation of Brattahlíð and the farms in the Austmannadal. At the former site was a very ancient house of the Viking-Age type, with only one room (fig. 4), which afterwards was extended into a large passage-building. Studies of passage-building houses in Greenland show that they are fairly recent; the type seems to have been invented in Greenland and from there may have been taken to Iceland. One special development of the passage-building is the centralized farm, which occurs particularly in remote parts of the West Settlement (fig. 5). Some of these large and very complicated build-

dings have up to 23 rooms. Among other investigations mention may be made of the excavation of a very well-preserved little farm with its walls still standing to almost the original height, in the East Settlement (figs. 6—7). Excavations especially in the West Settlement, have brought to light a large quantity of the Norsemen's implements and utensils of all kinds (figs. 14—16); a few objects of Eskimo origin were also found. The intention is to excavate a number of farms in future years; particular attention will be paid to features connected with the architectural history of the buildings and the chronology of the farms and the relics found.

Botanical-geological researches in the West Settlement have shown that in Norse times the climate was more humid, which meant more grass and thus better conditions of living for the Norsemen. It has also been ascertained that towards the close of the Norse habitation the West Settlement was attacked by large numbers of caterpillars, which devastated the vegetation; this perhaps may be one of the causes of the extinction of the Norsemen. Iron slag has been found at various places, apparently showing that the Norsemen knew how to extract. Within the realms of zoology a very comprehensive material of animal bones has been collected, proving that side by side with animal husbandry the Norsemen depended on hunting. Excavations in the churchyards have yielded a considerable skeletal material (fig. 12). Studies of the material from the West Settlement show that the people living there were not physically degenerate, nor did they suffer from osseous diseases, so that the disappearance of the Norsemen from this locality cannot be explained in that manner. A few skeletons have been found bearing Eskimo characteristics, which must have been due to intermarrying. The natural-science research in respect of Norse culture should be continued on a wide basis and in close collaboration with archaeology. Particularly desirable would be joint studies of the interaction between nature and culture within a confined area, as well as investigations to elucidate the disappearance of the Norsemen from Greenland.

The problem of the Norsemen's voyages to Vinland in North America has had some light thrown upon it in recent years by the finding of an Indian arrow head from North Canada in a Norse farm in Greenland, and a plant, found at several places in the West Settlement, but whose native home is the temperate part of North America up to the Gulf of St. Lawrence. Endeavours will be made further to elucidate the Vinland problem by means of new observations as to American plants and artefacts, and possibly animal remains and stones in the Norse regions.

LITTERATURLISTE.

Forkortelse: MoGr = Meddelelser om Grønland.

(Tallene 1 og 2 efter Aarstallene betegner en af Hensyn til Citeringen vilkaarligt valgt Nummerering af vedkommende Forfatters Arbejder inden for det samme Aar).

- Brøgger, A. W.*: Vinlandsferdene, 1937.
- Brunn, Daniel*: Arkæologiske Undersøgelser i Julianehaabs Distrikt, MoGr. 16, III, 1896.
- Bruun, Daniel*: Oversigt over Nordboruiner i Godthaab og Frederikshaab Distrikter, MoGr. LVI, III, 1918.
- Clemmensen, Mogens*: Kirkeruiner fra Nordbotiden m. m. i Julianehaab Distrikt, MoGr. LXXVII, VIII, 1911.
- Degerbøl, Magnus*: Animal bones from the Norse ruins at Gardar, MoGr. LXXVI, III, 1930.
- Degerbøl, Magnus*: Animal bones from the Norse ruins at Brattahlid, MoGr. 88,1, Appendix, 1934.
- Degerbøl, Magnus*: Animal bones from the West Settlement in Greenland, MoGr. 88, 3, 1936.
- Degerbøl, Magnus*: The osseous material from Austmannadal and Tungmæralik, MoGr. 89, 1, Appendix, 1941.
- Degerbøl, Magnus*: Animal bones from inland farms in the East Settlement, MoGr. 90, 1, Appendix, 1943.
- Fischer-Møller, K.*: The Mediæval Norse Settlements in Greenland. Anthropological investigations, MoGr. 89, 2, 1942.
- Gudmundsson, Valtýr*: Privatboligen paa Island i Sagatiden, 1889.
- Hansen, Fr. C. C.*: Anthropologia Medico-Historica Groenlandiæ Antiquæ, I. Herjolfsnes, MoGr. LXXVII, 3, 1924.
- Holm, Gustav*: Beskrivelse af Ruiner i Julianehaabs Distrikt, undersøgte i Aaret 1880, MoGr. 6, III, 1883 (1894).
- Holm, Gustav*: Small additions to the Vinland Problem, MoGr. LIX, III, 1925.
- Holtved, Erik*: Foreløbig Beretning om den arkæologisk-etnografiske Expedition til Thule-Distriktet 1935—37, Geografisk Tidsskrift 41, 1, 1938.
- Isachsen, G. og F.*: Hvor langt mod nord kom de norrøne grønlendinger paa sine fangstferder i ubygden?, Norsk Geografisk Tidsskrift IV, 1932.
- Iversen J.*: Moorgeologische Untersuchungen auf Grönland. Ein Beitrag zur Beleuchtung der Ursachen des Unterganges der mittelalterlichen Nordmännerkultur, Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening 8, 4, 1934.
- Iversen J.*: Nordboernes Undergang paa Grønland i geologisk Belysning, Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1935.
- Iversen J.*: Et botanisk Vidne om Nordboernes Vinlandsrejser, Naturhistorisk Tidende, Oktober 1938.
- Jónsson, Finnur*: Grønlands gamle Topografi efter Kilderne, MoGr. XX, IV, 1899.
- Jónsson, Finnur*: Runestenen fra Kingigtorsok, Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1914.

- Jónsson, Finnur*: Efterskrift til „Nordboerne ved Upernivik“ (af H. C. Rossen), Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift, 1918.
- Jónsson, Finnur*: Interpretation of the runic inscriptions from Herjolfsnes, MoGr. LXVII, II, 1924.
- Jónsson, Finnur*: Det gamle Grønlands Beskrivelse, af Ivar Baardssøn, udgiven efter Haandskrifterne, 1930 (1).
- Jónsson, Finnur*: Rune inscriptions from Gardar, MoGr. LXXVI, II, 1930 (2).
- Mathiasen, Therkel*: Inugsuk, a Mediaveal Eskimo Settlement in Upernivik District, West Greenland, MoGr. LXXVII, 4, 1930.
- Mathiasen, Therkel*: The Eskimo archaeology of Julianehaab District, MoGr. 118, 1, 1936.
- Moltke, Erik*: Greenland runic inscriptions IV, MoGr. 88, 2, Appendix, 1936.
- Nielsen, Niels*: Evidence on the extraction of iron in Greenland by the Norsemen, MoGr. LXXVI, IV, 1930.
- Nielsen, Niels*: Samples of slag from Brattahlid, MoGr. 88, 1. Appendix, 1934.
- Nielsen, Niels*: Evidence of iron extraction at Sandnes in Greenland's West Settlement, MoGr. 88, 4, 1936.
- Norlund, N. E.*: Kortlægningen af Grønland og Island, Geografisk Tidsskrift 42, 1, 1939.
- Norlund, Poul*: Buried Norsemen at Herjolsnes, MoGr. LXVII, I, 1924.
- Norlund, Poul*: Nordbop problemer i Grønland, Geografisk Tidsskrift 31, 1, 1928.
- Norlund, Poul*: Norse ruins at Gardar, MoGr. LXXVI, 1, 1930.
- Norlund, Poul*: De gamle Nordbobygder ved Verdens Ende, 1934.
- Norlund, Poul, and Mårten Steenberger*: Brattahlid, MoGr. 88, 1, 1934.
- Olsen, Magnus*: Kingigtorsok-stenen og sproget i de grønlandske runeindskrifter, Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskab, 5, 1932.
- Porsild, Erling*: Byggede de gamle Nordboer Edderfuglevarp i Jones Sund? Geografisk Tidsskrift 41, 2, 1938.
- Rosenkrantz, Alfred*: Den danske Nugssuaq-Ekspedition 1939, Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening, 9, 5, 1940.
- Roussell, Aage*: Sandnes and the neighbouring farms, MoGr. 88, 2, 1936 (1).
- Roussell, Aage*: En middelalderlig Badstue i Grønlands Nordbobygder. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark, 1936 (2).
- Roussell, Aage*: Udgravninger i en afsides grønlandsk Nordbobygd. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark, 1938.
- Roussell, Aage*: Farms and Churches in the Mediaveal Norse Settlements of Greenland, MoGr. 89, 1, 1941.
- Steensby, H. P.*: Norsemen's route from Greenland to Wineland, MoGr. LVI, IV, 1918.
- Steenstrup, K. J. V.*: Beretning om Undersøelsesrejse i Nord-Grønland i Aarene 1878—80, MoGr. 5, I, 1883.
- Tanner, V.*: De gamla nordboarnas Helluland, Markland och Vinland, Budkaveln, Nr. 1, 1941 (1).
- Tanner V.*: Ruinerne på Sculpin Island (Kanayoktok) i Nains skärgård, Geografisk Tidsskrift 44, 1941 (2).

- Thordarson, M., Steenberger, Roussell m. fl.: *Forntida Gårdar i Island*, 1943.
- Vebæk, C. L.: *Middelalderlige Bondegårde paa Grønland*. Fra Nationalmuseets Arbejdsmark, 1941.
- Vebæk, C. L.: *Inland farms in the Norse East Settlement*, MoGr. 90, 1, 1943.
- Ygberg, E. R.: *Nordbornas Vinlandsfærder*, Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening, 10, 2, 1942.

SUMMARY

The foregoing paper is a survey of the results obtained from research work on Norse culture in the period from 1930 to 1939, and at the same time a programme for the investigations of years to come, an account being given of the problems that still remain to be solved. Norse investigations in Greenland are in three main sections: topographical, archaeological and natural science. The chief publications on the work within the first two sections are from the hands of Poul Nørlund, Mårten Stenberger, Aage Roussell and C. L. Vebæk (see Bibliography); for natural science the reader is referred to works by J. Iversen (botany and geology), N. Nielsen (geology), M. Degerbøl (zoology) and K. Fischer-Møller (anthropology).

Within the sphere of Norse topography good progress was made in the 1930's. A large number of farms and single ruins were found, especially in the West Settlement (Godthaab District), as well as several churches. Eleven churches have now been found in the settlements; according to the sources there should be sixteen. The most important individual result in topography is the definite establishment of the site of Brattahlíð, the farm of Erik the Red, the Greenland chief; it stood at Kagssiarssuk in the Tunugdliarfik fjord; at the same place is a church (figs. 11 and 13). In Austmannadal in the West Settlement (fig. 1) a number of large farms have been unearthed, each with its interesting house-complex where dwelling and stables are in the same building, the so-called centralized farm. It is desirable that there should be more investigations in several hitherto almost unexplored regions of both Norse settlements, and particular attention should be given to the problem of the churches.

The chief archaeological results were obtained from the excavation of Brattahlíð and the farms in the Austmannadal. At the former site was a very ancient house of the Viking-Age type, with only one room (fig. 4), which afterwards was extended into a large passage-building. Studies of passage-building houses in Greenland show that they are fairly recent; the type seems to have been invented in Greenland and from there may have been taken to Iceland. One special development of the passage-building is the centralized farm, which occurs particularly in remote parts of the West Settlement (fig. 5). Some of these large and very complicated build-